

VRIJEDAN DOPRINOS POVIJESTI I KULTURI GRADA RIJEKE

Darko DEKOVIĆ, *Zapisnik misni kaptola riečkoga*,
Izd. Matica hrvatska – Ogranak u Rijeci, Rijeka, 2005., str. 403

Danas nam je svima pala u dio prilika i čast¹ od izuzetnoga kulturno-povijesnoga značenja da prisustvujemo svečanom i javnom predstavljanju knjige iz pera renomiranoga hrvatskoga autora i književnika mr. sc. gospodina Darka Dekovića, također i predsjednika Ogranka Matice hrvatske u Rijeci. Riječ je o knjizi pod naslovom *Zapisnik misni kaptola riečkoga* s podnaslovom *Istraživanja o riečkome glagoljaškome krugu*, a koja je 2005. godine objavljena u nakladi Matice hrvatske – Ogranak u Rijeci. Recenzenti knjige su akademik Eduard Hercigonja i prof. dr. Stjepan Damjanović.

Riječ je o knjizi u kojoj je na visokim stručnim i znanstvenim temeljima prikazan i analiziran u cijelosti svoga sadržaja kao i značenja vrijedan glagoljčni rukopis iz Rijeke *Zapisnik misni kaptola riečkoga* koji se danas čuva u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu pod stručnom arhivskom oznakom "GLAGOLITIKA 1-5", kako to precizno navodi sam autor.

Riječ je o izvanredno vrijednom povijesnome vrelu – odnosno glagoljskome rukopisu – iz sredine 16. st., koje u svome prvome planu sadrži popis misa i sprovednih obreda službenih za preminule riečke građane, kao i za slučajne namjernike koje je smrt zatekla u gradu Rijeci u razdoblju od 18. kolovoza 1545. do 17. listopada 1547. i od 10. kolovoza 1553. do 16. travnja 1555. K tome su u rukopisu za ta dva razdoblja, kako to uredno navodi i sam autor u svome sažetku, upisana i izvješća s godišnjih izbornih sjednica Kaptola riečkoga na kojima su se birali kaptolski upravitelji – officiali, a sadrži i više vrijednih podataka poput onih o prodaji kaptolskoga voska, vina i zobi, zajedno i s oblicima ostaloga poslovanja Kaptola. Rukopis je pisan glagoljskim pismom kao i onodobnim govornim hrvatskim jezikom u Rijeci, odnosno sjeverozapadnom ekavskom liburnijskom – meranijskom čakavštinom, kako također pomno navodi mr. Darko Deković, autor knjige.

¹ Riječ je o neznatno proširenom tekstu rukopisa koji je autorica pročitala 1. lipnja 2005. godine u 19 sati na svečanom predstavljanju ove knjige u Rijeci u prepunoj dvorani Filodrammatice, ul. Korzo 28/I. Knjigu su predstavila još tri autora: dr. sc. Mateo Žagar, dr. sc. Franjo Velčić i dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić.

Osim toga, u knjizi koja je pred nama i koju danas predstavljamo prikazano je također kulturno i povijesno ozračje u kojem je rukopis nastao: ustvari društveni i socijalni život svakidašnjice grada, odnosno više stotina građana čija imena nalazimo u *Zapisniku* uredno poredana abecednim redom i koja nam je autor identificirao – a potom precizno transkribirao u suvremenom i modernom i književnome i, štoviše, svima nama lijepome i dragome hrvatskome jeziku, koji u nekojim ranijim stoljećima nije bilo lako očuvati. Dopustite mi stoga, da barem u nekoliko rečenica nešto kažem i o samome gradu Rijeci, njegovoj povijesti iz toga vremena, također i uz pomoć Zapisnika kaptola riečkoga, koji je sada pred nama.

Mislim da neću pogriješiti ako rekнем da među svim i lijepim i svima nama dragim hrvatskim gradovima upravo grad Rijeka zauzima posebno mjesto, prije svega zbog svoje burne povijesti, također i u nedavna vremena, među kojima su i brojna desetljeća 19. i 20. st. Ali su i usprkos tome i grad Rijeka i njezini uvijek većinski hrvatski građani znali istovremeno sačuvati svoj hrvatski nacionalni identitet, zajedno s lijepim glagoljskim pismom na hrvatskome jeziku, a istovremeno sve do danas znati i uspijevati i, štoviše, i održavati bitne elemente građanske kulture življenja i suradnje i s drugim narodnostima. Povijest grada Rijeke i njezinih građana jest nam upravo primjer, ili još bolje – učiteljica života – baš u takovim okolnostima i unatoč neizbježnih teškoća i problema svake vrsti.

Svjedoči nam o tome i povijest grada Rijeke i njezinih građana također i u doba nastanka rukopisa *Zapisnika misnoga kaptola riečkoga*, koji nam sada daje na uvid mr. Deković zajedno s kritičkom znanstvenom obradom i relevantnim stručnim objašnjenjima.

Kao što već iz dosada rečenoga proizlazi, zapisnik misni o kojem govorimo nastao je sredinom 16. st. Za cijelu Hrvatsku bilo je to teško razdoblje, kada je "Hrvatska plakala" uslijed dugotrajne i brutalne tursko-osmanlijske agresije, koja je od nesretne Krbavske bitke početkom rujna 1493. bila u neprestanom usponu, koji je potrajao do slavne sisačke bitke, odnosno pobjede 22. lipnja 1593. kojom Hrvatska ulazi u razdoblje sve snažnijeg oslobođanja i koje je uglavnom dovršeno krajem 17. kao i na samom početku 18. st. Što se pak tiče grada Rijeke, i on je na ovaj ili onaj način dijelio povijesni hod cijeloga hrvatskoga naroda, kojemu je pripadao bez obzira na nametnute okolnosti, ali iz kojih je također i kao i cijeli narod izlazio na kraju kao pobjednik sve do danas.

Dakako, ne možemo ovdje ulaziti u povijest grada Rijeke u doba Rimljana, ili pak ranije, ili u doba hrvatskih narodnih vladara, ali smo ipak dužni spomenuti da već od 13. st. nailazimo na dva naselja Trsat i Rijeku Sv. Vida – vječnoga simbola ovoga grada. No dok je Trsat uglavnom u posjedu knezova krčkih Rijeke tijekom

stoljeća mijenja više feudalnih gospodara: od grofova Devinskih i knezova Krčkih, ona prelazi u vlast grofova Walsee, a nakon njihova izumrća dolazi u nasljedni posjed Habsburgovaca. Međutim, gospodarska snaga grada postupno slabi, također i zbog stalnih tursko-osmanlijskih opasnosti u zaleđu, koje presijecaju trgovačke putove, stoga Habsburgovci daju prednost Trstu. Osim toga razvoj grada pogađali su i dinastički sukobi Habsburgovaca, Mlečana i Uskoka (spomenimo primjerice Petra Kružića, poginulog 1530. u obrani Klisa), zatim konkurenciju grada Bakra – luke Zrinskih. Ipak, i u takovim uvjetima Rijeka je sačuvala veze sa svojim neposrednim zaleđem i hrvatsku etničku osnovu, što je vidljivo iz crkvenih matica – u našem slučaju iz *Zapisnika misnoga kaptola riečkoga*, koji upravo danas, baš ovdje u gradu Rijeci, gdje je i nastao, – imamo čast i nacionalni ponos – predstaviti ga. Naime u doba nastanka *Zapisnika* grad Rijeka već je dobro utvrđeni grad opasan zidom. Resila ga je trobrodna zborna crkva Uznesenja Marijina, izgrađena na rimskim termama, a zidovi su joj već bili ukrašeni romaničkim i gotičkim elementima. Od sredine 15. st. majstor Radovan iz Zadra povisio je njezin srednji brod te gradio kapelu i oltar. Na samom početku 16. st. isklesana je u miješanom stilu pročelna ruža, a dobra dva stoljeća ranije izgrađena je crkva sv. Jeronima i sklop augustinskog samostana s gotičkom kapelom Sv. Trojstva i Bezgrješnog Začeca (P. Lazzarini) i tako redom.

Vratimo se sada i *Zapisniku misnom* koji upravo predstavljamo, ali i kao prvo-razrednom povijesnom izvoru. Upravo u njemu nalazimo dragocjene vijesti o socijalnoj strukturi stanovništva, dakle glavnim zanimanjima građana tadašnjega grada Rijeke, u čijem su središtu brojna obrtnička zanimanja (veslar, ribar, zidar, krojač, postolar, mesar, ali i istovrsna zanimanja kojima se bave i žene, koje su primjerice zidarice, mesarice, mlinarice, kuharice, ljekarice također, itd.). Tu su i vrijednosni poslovni pojmovi, kao što su novac i mjere, itd. Sve to, dakako, svjedoči o obilježjima tada razvijene socijalne strukture riečkoga društva, ali i značajnom položaju žene u gradu Rijeci u doba nastanka rukopisa *Zapisnika misnoga*. Sve to govori i to, da je grad Rijeka, i unatoč tursko-osmanlijske opasnosti, po svojim dometima kulture i civilizacije bio ne samo u hodu s europskim tijekovima, nego da se upravo uz pomoć navedenih kulturno-prosvjetnih, pa i gospodarskih, uspjeha uspijevao braniti i obraniti sve do danas. Zato su i brojni hrvatski velikani pisali i govorili da je kultura uvijek bila jedan od najsajnijih štitova hrvatske obrane i opstanka.

U istome rukopisu *Zapisnika misnoga* autor je identificirao i brojna intelektualna i svjetovna zvanja i zanimanja. Svjetovna, primjerice kapetan, i crkvena, primjerice kanonik, arhiđakon, franjevac, plovčan = župnik i sl. Zatim su pomno zabilježena i tipično feudalna zanimanja (gospodin, kaštelan, providnik, pravosudnik i sl.). Spominju se i starodrevne kršćanske bratovštine Svetoga Tijela (misli se Kristova) te svete

Marije, zatim crkve i crkvene službe, lijepe kršćanske svetkovine (primjerice krizma) i blagdani, osobito svetih žena, kao što su primjerice Sv. Barbara, Sv. Katarina, Sv. Margareta, ali i svetaca, u čijem su žarištu sv. Vid, te sv. Apostoli i tako redom.

Za povijesna istraživanja, prije svega u socijalnome smislu, a time i u pogledu socijalne strukture građana grada Rijeke, od izuzetne su vrijednosti **Prilozi**, ustvari drugi dio knjige u kojemu autor mr. sc. Deković najprije donosi dragocjeni **Popis osoba**, muškaraca i žena spomenutih u *Zapisniku misnome*, također dobro uređenim abecednim redom s relevantnim podacima kada su one umrle, kada je za njih služena misa zadušnica, koje su nagrade primljene i sl. Iz autorova popisa saznajemo također podrijetlo prezimena i imena pokojnika, ponekad i stalež, imovno stanje pokojnika i tako redom. Posebna su vrijednost objavljenoga Zapisnika **Matice umrlih** grada Rijeke, koja je izrađena na temelju podataka iz *Zapisnika misnoga* kao i reprezentativne tablice smrtnosti u Rijeci koje je autor sam izradio na temelju *Zapisnika misnoga*. Jednake je vrijednosti, posebno i za daljnja istraživanja, i **Popis osoba i mjesta**, koji je autor također sistematizirao abecednim redom i tako ne samo olakšao posao budućim istraživačima, nego je knjizi dao i trajnu vrijednost.

Prema tome, *Zapisnik misni kaptola riečkoga* istovremeno je i prvorazredni povijesni izvor za upoznavanje širokog spektra sveukupne povijesti grada Rijeke i njegovih građana. To su primjerice različita područja gospodarstva i poslovnosti, glavnih zanimanja građana, također i žena, zatim crkvenosti i religioznosti, kulture i umjetnosti, dometi urbanizacije i civilizacije, običaja i tradicije, različita obilježja socijalnog života i tako redom. Knjigu osim toga dopunjuju i u likovnome smislu brojni crteži, zajedno s cjelokupnom likovnom opremom, što sve uvelike olakšava kvalitetnije korištenje ove doista vrijedne knjige, čak i širem krugu čitatelja.

I na kraju, čestitamo i zahvaljujemo mr. sc. gosp. Darku Dekoviću na ovome znamenitom kulturnome, ali i povijesnome pothvatu, također i uspjehu, koji je zahtijevao vrlo mnogo stručnosti i znanja, ali i strpljivosti i ustrajnosti, zajedno s pronalaženjem odgovarajućih metodoloških pristupa u cjelokupnoj kreaciji knjige. Svojim radom autor mr. Deković dao nam je, i objavio, ne samo *Zapisnik misni kaptola riečkoga*, nego je i dobro riješenom metodologijom kao i stručnom obradom istoga zapisnika priredio i gotovu povijesnu građu kao nezaobilaznu podlogu za svaku daljnju povijest grada Rijeke i njezine šire, pa i daljnje okolice, osobito u modernome socijalnome, ali jednako tako i u modernome metodološkome smislu.

Agneza Szabo